ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

2(2) 2018

Երևան - 2019

Հրատարակության է երաշխավորել
ԵՊՀ գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան
Խմբագրակազմ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիլբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Հովհաննիսյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Վ. Ն. Այվազյան

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Խմբագրության հասցեն՝ ՀՀ,
0025, Երևան, Ալեք
Մանուկյան 1, ԵՊՀ
իրավագիտության
ֆակուլտետ:
Հեռ.՝ (060) 71-02-43

Էլ. կայք՝ publications.ysu.am
publishing.ysu.am

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@ysu.am
Տպագրական 29 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2019
Հանձնված է տպագրության՝
02.05.2019

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Արթուր Վաղարշյան
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԻ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ..... 7
Ալվարդ Ալեքսանյան
ԳԱՐԵԳԻՆ ՆԺԴԵՀԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՅԱՑՔՆԵՐԸ .. 17
Կարեն Ամիրյան
ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 29
Հայկ Մարտիրոսյան
ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ... 41
Վիկտորյա Օհանյան
ՑԱՆԿԱԼԻ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԽԹԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ. ՓԱՓՈՒԿ ՈՒՂՂՈՐԴՄԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅԱՆ (NUDGE THEORY) ԿԻՐԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ..... 49
Վարդան Այվազյան
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ 65
Անահիտ Մանասյան
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՃԱԽԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐԴԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ 79

Սամվել Մուրադյան
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԸ 93
Գևորգ Դանիելյան
ԵՐԵԽԱՅԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ 111
Կարեն Հակոբյան
ՊԱՏՇԱՃ ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԱՐԺԵՔԸ 129
Հասմիկ Ենգոյան
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՄԱՐՄՆԻ ԿՈՂՄԻՑ ՎԵՐԱՀՍԿՎՈՂ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԺԱՄԿԵՏԱՆՑ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՆՈՒՄՆԵՐԻՆ ՄԱՄՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻՑ ԶՐԿԵԼՈՒ ՀԻՄՔ 141
Սայադ Բաղալյան
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱՄՐԱԳՐՈՒՄԸ ԵՎ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ 150
Արսեն Հովհաննիսյան
ՀԱԿԱՄԱՐՑԱԿՑԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐԳԵԼՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 162
Արմենուհի Չիֆլիկյան
ՎԻՐԱՎՈՐԱՆՔԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ 176
Սոնա Թևանյան
ԷԼԵԿՏՐԱԷՆԵՐԳԻԱՆ ՈՐՊԵՍ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՕԲՅԵԿՏ 190
Վահե Հովհաննիսյան
ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ՈՂՋԱՄԻՏ ԺԱՄԿԵՏՈՒՄ ԳՈՐԾԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԽԱԽՏՄԱՆ ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ԵՎ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌՈՒՑԱԿԱՐԳ 203

Սերգեյ Մեղրյան
ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ (ԳՈՐԾՈՂ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ) 216
Аида Искоян
ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ И ОХРАНЫ РАСТИТЕЛЬНОГО МИРА СЕНОКОСОВ И ПАСТБИЩ 238
Տիգրան Մարկոսյան
ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹՅԱՆ ՄԿԶԲՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ 250
Օլիմպիա Գեղամյան
ՈՌՈԳՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՄԱՍՆԱԿՑԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՆ ՈՒ ԱՌԿԱ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ ... 262
Հեղինե Գրիգորյան
ԶՐՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԹՈՒՅԼՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ ՀՀ-ՈՒՄ. ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ 276
Տիգրան Խաչիկյան
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ԻՐԱՎԱՉԱՓՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ ԳՈՐԾԻ ՓԱՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԻ Ի ՊԱՇՏՈՆԵ ՊԱՐԶՄԱՆ ՄԿԶԲՈՒՆՔԻ ԻՐԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ 292
Աշխեն Ղարսլյան
ՎՃՌԱԲԵԿ ԲՈՂՈՔԱՐԿՄԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 302
Աննա Մարգարյան
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՆՉԱՓԱՀԱՍԻ ՀԱՆՑԱՎՈՐ ԿԱՄ ՇԵՂՎՈՂ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ 320

Աննա Վարդապետյան
ԲԼԱՆԿԵՏԱՅԻՆ ՆՈՐՄԵՐՈՎ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈՐԱԿՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ..... 335
Ժենյա Ստեփանյան
ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՌԵՑԻԴԻՎԻ ԵՎ ԴԱՏՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ 352
Գոհար Հակոբյան
ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ ԲՌՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԿԱՆԱՆՑ ԴԵՄ ԲՌՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ 370
Սամվել Դիլբանդյան
ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿՄԱՆ ԱՆԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ 386
Սերգեյ Մարաբյան
ՀԵՏԱԽՈՒԶՄԱՆ ՄԵՋ ԳՏՆՎՈՂ ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼԵԼԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՀԵՌԱԿԱ (ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻ ԲԱՑԱԿԱՅՈՒԹՅԱՄԲ) ԿԱԼԱՆԱՎՈՐՄԱՆ ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ (ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՉԱՓԱՆԻՇՆԵՐԻ, ԳՈՐԾՈՂ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱՅԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ)..... 396
Վահե Ենգիբարյան
ՔՆՆՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՐԻՄԻՆԱԼԻՍՏԻԿԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ 415
Նելլի Աղաբաբյան
ԱՆՉԱՓԱՀԱՍ ՏՈՒԺՈՂՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԵՎ ՔՐԵԱԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐ 430
Արման Սարգսյան
ԵՎՐԱՍԻԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱՆՈՐՄԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ 454

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՆՉԱՓԱՀԱՍԻ ՀԱՆՑԱՎՈՐ ԿԱՄ ՇԵՂՎՈՂ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ

Աննա Մարգարյան
ԵՊՀ քրեական իրավունքի ամբիոնի դոցենտ,
իրավ. գիտ. դոկտոր

Անչափահասի անձի ձևավորումն ու զարգացումն իրականացվում են տարաբնույթ գործոնների ազդեցությամբ, որոնց մեջ իրենց կարևորությամբ առանձնանում են ընտանիքը, կրթական հաստատություններն ու ընկերական միջավայրը, սակայն տարիքի աճին զուգընթաց՝ ընտանիքի ազդեցությունը երեխայի վրա փոքրանում է՝ իր տեղը զիջելով երեխայի համար ռեֆերենտային խումբ համարվող, նրա համար շփում ու հուզական հարմարավետություն, նոր տեղեկատվություն ու կենսափորձ ապահովող հասակակիցների միջավայրին:

Կրիմինալոգիական բազմաթիվ ուսումնասիրություններ վկայում են, որ անչափահասի հանցավոր կամ շեղվող վարքագծի ձևավորման գործընթացում ընկերական միջավայրը, նրանց հետ ազատ ժամանցի անցկացումն ունեն առանցքային նշանակություն[1], ինչի վկայությունն է նաև անչափահասների կողմից հանցավոր վարքագիծը խմբի՝ հիմնականում հասակակիցներից բաղկացած միավորման կազմում կատարելուն նախապատվություն տալը: Տ. Ա. Շիլովան նշում է, որ երեխաների հանցավոր կամ շեղվող վարքագծի ձևավորման վրա էապես ազդում են երեխայի մտավոր ցածր մակարդակը, անձի ձևավորման գործընթացի անավարտ լինելը, միջավայրի բացասական ազդեցությունը և հատկապես երեխայի կախվածությունն իր համար ռեֆերենտային համարվող ընկերական շփման խմբից և դրանում ընդունելի արժեքային կողմնորոշումնե-

---

[1] Տե՛ս ***Мельникова-Шаркова Е.А.,*** Неформальное окружение как фактор криминализации несовершеннолетнего преступника. Вопросы криминологии, криминалистики и судебной экспертизы, 2015, № 1 (37), էջ 47; ***Гурьев М.Е.,*** Детерминирующее влияние социально-психологических факторов на формирование личности несовершеннолетнего преступника. Психология и педагогика: методика и проблемы практического применения, 2014, № 35-1, էջ 84:

րից, մոտիվացիայից[1]:

ՀՀ-ում 12-17 տարեկան անչափահասների շրջանում 2006 թ. մեր կողմից իրականացված «ISRD-2» և 2014 թ. անցկացված «ISRD-3» ուսումնասիրությունները ևս վկայում են երեխայի շեղվող վարքագծի ձևավորման, դրսևորման գործընթացում ընկերական միջավայրի ունեցած ազդեցության մասին:

«ISRD-3» ուսումնասիրության արդյունքները վկայում են, որ ՀՀ-ում անչափահասները առավելապես նախընտրում են իրենց ժամանակն անցկացնել ընկերների (50.7%), ծնողների հետ (41.8%), և միայն մի փոքր զանգվածն է նախընտրում մենակ մնալ (7.5%): Ընդ որում՝ նույն օրինաչափությունը գրանցվել է նաև «ISRD-3» ուսումնասիրության մեջ ընդգրկված մյուս երկրներում՝ բացառությամբ Կոսովոյի, որտեղ երեխաներն ազատ ժամանցի անցկացման առումով առավել մեծ նախապատվությունը տվել են ընտանիքին:

Միաժամանակ, կատարված ուսումնասիրությունը վկայում է, որ այն, թե ում հետ է երեխան նախընտրում անցկացնել իր ազատ ժամանակը, հավաստիորեն ուժեղ կոռելյացված է շեղվող վարքագծի դրսևորման հետ:

Գծապատկեր 1. Ժամանցի համար նախապատվելի տարբերակը և շեղվող վարքագիծը՝ «ISRD-3»

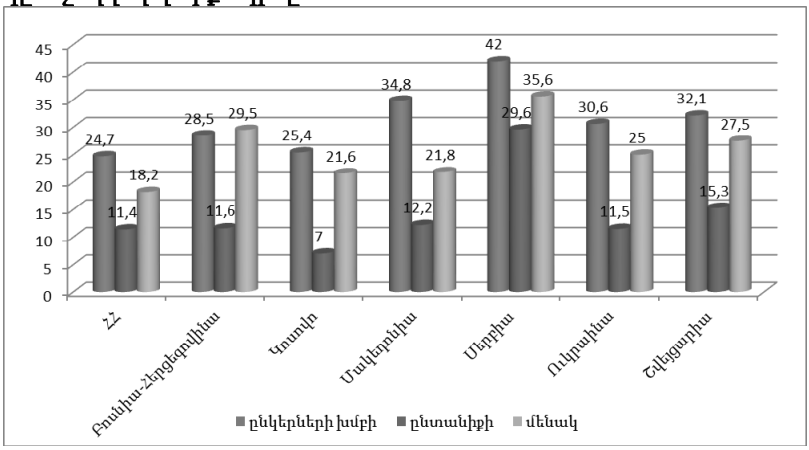

[1] Տե՛ս ***Шилова Т.А.,*** Психологические особенности отклоняющегося поведения подростков. Системная психология и социология. 2012. № 5, էջ 86:

Գծապատկեր 1-ից ակնհայտ է, որ ընկերների հետ ազատ ժամանցն անցկացնող ՀՀ երեխաները 2 անգամ ավելի հաճախ են շեղվող վարքագիծ դրսևորել՝ գրաֆիտի, վանդալիզմ, մանր գողություն կատարել, գրեթե 3 անգամ հաճախ՝ բռնություն գործադրել, քան ընտանիքի հետ ժամանցն անցկացնել նախընտրողները: Այս օրինաչափությունը գրանցվել է հետազոտության մեջ ընդգրկված նաև մյուս երկրներում:

Թեև կատարված ուսումնասիրության արդյունքները վկայում են, որ ՀՀ-ում, ինչպես և այլ երկրներում, 12-17 տարիքային խմբի ներկայացուցիչները ձգտում են հասակակիցների հետ շփման, այնուհանդերձ, հարց է ծագում, թե արդյո՞ք անչափահասներն իրականում ունեն ընկերների կայուն խումբ, որի հետ ժամանակ են անցկացնում, և եթե այո, ապա ի՞նչ ուղղվածություն ունի այդ խումբը, ինչո՞վ է զբաղվում:

ՀՀ-ում, Կոսովոյում, Մակեդոնիայում հարցմանը մասնակցած երեխաների 2/3-րդը, Բոսնիա-Հերցեգովինայում, Շվեյցարիայում հարցմանը մասնակցածների՝ 3/4-րդը, Սերբիայում և Ուկրաինայում հարցմանը մասնակցածների ՝ 7/8-րդը նշել է, որ ունի ընկերների կայուն խումբ, որի հետ էլ անցկացնում է իր ազատ ժամանակը: Ընդ որում՝ կրկին հավաստի ուժեղ կոռելյացիա է գրանցվել ընկերների կայուն խումբ ունենալու և շեղվող վարքագծի դրսևորման միջև. ընկերների կայուն խումբ ունեցող անչափահասները, ի համեմատ կայուն ընկերական խումբ չունեցողների, ՀՀ-ում 2 անգամ ավելի հաճախ են հաղորդել շեղվող վարքագիծ դրսևորելու, 1.9 անգամ հաճախ՝ բռնություն գործադրելու մասին:

Առավել կարևոր է այն, թե երեխայի կարծիքով, իր ընկերների խումբն ի՞նչ հասարակական ուղղվածություն ունի, արդյոք կարելի է այն դիտարկել որպես ասոցիալ ուղղվածության, «բանդա» համարվող խումբ: Մեր ուսումնասիրությունները վկայում են, որ այն երեխաները, ովքեր հակված են մտածելու, որ իրենք «բանդա» համարվող խմբի անդամ են, ավելի հաճախ են ներգրավվում ինչպես շեղվող, բռնի վարքագծի դրսևորմանը, այնպես էլ սեփականության դեմ ուղղված ոտնձգությունների կատարմանը: Ընդ որում՝ ասվածը, առանց բացառության, հաստատվել է «ISRD-3» ուսումնասիրության մեջ ներգրավված բոլոր երկրներում:

Մասնավորապես 2014 թ. ՀՀ-ում հարցմանը մասնակցած երեխաների 3.2 (2006 թ. այս ցուցանիշը 1.5% էր), Բոսնիա-Հերցեգովինայում՝ 6.2, Կոսովոյում՝ 11.5, Մակեդոնիայում՝ 13.3, Սերբիայում՝ 7.6, Ուկրաինայում՝ 14.8, Շվեյցարիայում՝ 9.5%-ն է իր ընկերների խումբը դիտարկել որպես «բանդա»: Գրեթե բոլոր երկրներում, այդ թվում՝ ՀՀ-ում, նշված երեխաների շրջանում 2 անգամ ավելի բարձր է եղել շեղվող վարքագիծ դրսևորելու ռիսկը:

ՀՀ-ում իրենց «բանդա»-ի անդամ դիտարկող երեխաները 4.6 անգամ ավելի հաճախ են հաղորդել բռնություն գործադրելու, 3.5 անգամ՝ սեփականության դեմ ուղղված ոտնձգություն կատարելու մասին: Ուշագրավ է, որ երեխայի կողմից նման ընկալումը Շվեյցարիայում, Սերբիայում գրեթե 11 անգամ ավելացրել է բռնի վարքագիծ դրսևորելու, իսկ Ուկրաինայում՝ 7 անգամ սեփականության դեմ ոտնձգություն կատարելու հավանականությունը:

Շեղվող վարքագծի դրսևորմանն առավել հաճախ են ներգրավվում այն երեխաները, որոնց պնդմամբ, իրենց ընկերական խմբում արդարացված, ընդունելի է համարվում ապօրինի արարքների կատարումը կամ դրանք փաստացի կատարվում են: Ընդ որում՝ «ISRD-2» ուսումնասիրության արդյունքներով վեր հանվեց դրա կոռելյացիան ինչպես երեխաների շեղվող վարքագծի, այնպես էլ վիկտիմիզացիայի հետ: Մասնավորապես նման խմբերին անդամակցող երեխաների շրջանում զգալիորեն՝ 2-3 անգամ, բարձր է եղել մարմնական վնասվածք ստանալու, ալկոհոլ, թմրանյութ գործածելու, խմբային կռիվներին ներգրավվելու ռիսկը, 5-8 անգամ՝ ուրիշի առողջությանը վնաս պատճառելու, 3-4 անգամ՝ զենք կրելու, հակերություն իրականացնելու, 15-20 անգամ՝ ավազակություն, 4-6 անգամ՝ վանդալիզմ, նույնիսկ հակերություն կատարելու հավանականությունը:

Հոգեբանության մեջ նման վարքագիծը բացատրվում է նրանով, որ ասոցիալ խմբին պատկանելությունը ենթադրում է հուզական ներգրավվածություն, երեխաների կողմից խմբին պատկանելության, դրա մի մասնիկ լինելու ուժեղ արտահայտված զգացում, «մենք» հասկացության հակադրում «նրանց» հասկացությանը, ինչն

էլ հանգեցնում է խմբում ընդունված արժեքներին համապատասխան գործելու վճռականության[1]:

Շեղվող վարքագծի դրսևորման և ընկերական խմբի կողմից ապօրինի արարքների կատարումն արդարացնելու միջև առկա կապը վեր է հանվել նաև այլ հեղինակների ուսումնասիրություններում[2], սակայն «ISRD-2» հետազոտության շրջանակում այն իր հաստատումը գտավ նաև ՀՀ-ում:

Աղյուսակ 1. Ընկերական խմբի կողմից ապօրինի արարքների կատարումն ընդունելի համարելը և շեղվող վարքագիծը՝ «ISRD-2»

	ապօրինի արարքները ընդունելի են			ապօրինի արարքներ են կատարվում		
	այո	ոչ		այո	ոչ	
իր առողջությանը պատճառված վնաս	7.1	3.8	Ns	9.0	3.8	**
գինի/գարեջուր գործածել	44.4	26.5	***	48.4	26.8	***
թունդ ալկոհոլ գործածել	17.2	6.5	***	21.3	6.5	***
հաշիշ գործածել	1.8	0.6	Ns	3.3	0.5	*
խմբային կռիվներ	43.2	18.7	***	51.6	18.8	***
զենք կրել	20.7	5.6	***	24.6	5.8	***
ուրիշի առողջությանը վնաս պատճառել	6.5	1.2	***	9.0	1.1	***
ավազակություն	3.0	0.2	***	4.1	0.2	***
վանդալիզմ	12.4	3.3	***	17.2	3.1	***
հակերություն	7.7	3.3	**	10.7	3.1	***

[1] Տե՛ս ***Фокина А.В.***, Роль личностного эгоцентризма в структуре подростковой девиантности. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата психологических наук, Москва, 2008, էջ 10-11:

[2] Տե՛ս ***Gatti U., Haymoz S., Schadee H.,*** Deviant Youth Groups in 30 Countries. *Results From the Second International Self-Report Delinquency Study*. International Criminal Justice Review, 2011, Vol 21, Issue 3, էջ 208-224; ***Лунеев В.В.,*** Мотивация преступного поведения, М., 1991, էջ 167:

«ISRD-3» հետազոտության շրջանակում ուշադրություն դարձվեց ոչ միայն անչափահասների խմբերի ասոցիալ ուղղվածությանը, այլև նրան, թե ընկերների հետ ժամանակ անցկացնելիս երեխան ինչով է առավելապես զբաղվում:

Ստացված արդյունքները վկայում են, որ հայ երեխաներն իրենց ազատ ժամանակն անց են կացնում կամ առավելապես սրճարաններ, բարեր գնալով (64,7%) կամ էլ փողոցներում աննպատակ թափառելով (52,7%): Վերջին տվյալը մտահոգիչ է, քանի որ ՀՀ ոստիկանության ինֆորմացիոն կենտրոնից տրամադրված տեղեկատվության համաձայն՝ 2009-2014 թթ.՝ երեխաների կողմից կատարված յուրաքանչյուր 5-րդ հանցավոր արարք տեղի է ունեցել այգիներում կամ փողոցներում:

ՀՀ-ում հարցմանը մասնակցած երեխաներն ազատ ժամանակն անցկացնելիս, ի համեմատ հետազոտության մեջ ընդգրկված այլ երկրների, առավել հաճախ են ներգրավվել խմբային կռիվների (22%) մեջ, ընդ որում՝ ազատ ժամանակն անցկացնելիս խմբային կռիվների մասնակցությունը մեր երեխաների շրջանում 1.7 անգամ ավելի հաճախ է նշվել՝ ի համեմատ Ուկրաինայի, Շվեյցարիայի, գրեթե 2 անգամ հաճախ՝ ի համեմատ Կոսովոյի իրենց հասակակիցների:

Ներկայացված՝ 2014 թ. տվյալների համեմատությունը 2006 թ. անցկացված «ISRD-2» ուսումնասիրության արդյունքների հետ թույլ տվեց գրանցել տանից դուրս ազատ ժամանցն անցկացնող, հասարակության կողմից անընդունելի վարքագիծ դրսևորող երեխաների թվաքանակի տեսակարար աճ. 2006 թ. հարցվածների 57,1%-ը, իսկ 2014 թ.՝ արդեն 64,7%-ն էր նշել սրճարաններում, բարերում ժամանցն անցկացնելու մասին, ազատ ժամանցի ընթացքում ալկոհոլի, թմրանյութի գործածման մասին՝ համապատասխանաբար՝ 3,9 և 8,5%-ը, հաճույքի համար մարդկանց հետապնդելու, վախեցնելու մասին՝ 10,9 և 12,6%-ը:

Պետք է փաստել, որ ընդհանրապես ՀՀ-ում երեխաների ազատ ժամանցի ոլորտի կազմակերպումը հիմնականում թողնված է ինքնահոսի. հարցմանը մասնակցած երեխաների 82,5%-ը նշել է, որ ազատ ժամանակի մի մասը՝ օրական միջինը 1-2 ժամ, տրամադրում է համակարգչային խաղերին, 87,1%-ը՝ 2-3 ժամ, անցկացնում է սոցիալական ցանցերում: Մինչդեռ շատ քիչ թվով երեխաներ են

նշել, որ իրենց ազատ ժամանցն անց են կացնում գրադարան, կինո կամ թանգարան այցելելով, ինչի պատճառներից մեկը ՀՀ-ում մշակութային օջախների սակավությունն է կամ երեխաների համար ոչ մատչելիությունը:

ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության վերլուծությունը վկայում է, որ ի համեմատ 2000 թ.՝ 2016 թ. գրադարանների թիվը ՀՀ-ում կրճատվել է 1.5 անգամ՝ 1137-ից հասնելով 798-ի: Թանգարանների և թատրոնների թիվը թեև չի պակասել[1], սակայն երեխաների համար մուտքի ոչ մատչելի վճարներ են սահմանվել:

Երեխաների համար գործում են պարի, նկարչության, քանդակի սպորտաձևերի և այլ խմբակներ, սակայն դրանք բոլորն էլ իրենց ծառայություններն առաջարկում են վճարովի հիմունքներով, ուստի դրանք ևս երեխաների համար միշտ չէ, որ հասանելի են:

Մինչդեռ երեխաների ազատ ժամանցի կազմակերպման որակից է կախված, թե որքանով նա հաղորդակից կդարձվի հոգևոր արժեքներին, զերծ կմնա շեղվող վարքագծի դրսևորումից:

2014 թ. մեր կողմից անցկացված «ISRD-3» ուսումնասիրության շրջանակներում վերլուծության ենթարկվեց երեխաների ժամանցի վատ կազմակերպման և շեղվող վարքագծի միջև կոռելյացիան: Երեխաներին առաջարկվեց նշել, թե ազատ ժամանցի անցկացման՝ հետազոտողների կողմից առաջարկված 6 տարբերակից (1. սրճարան, բար, փոփ համերգ գնալ, 2. կռիվների մասնակցություն, 3. փողոցներով աննպատակ թափառել, 4. հաճույքի համար ապօրինի բաներ անել, 5. ալկոհոլ գործածել, 6. հաճույքի համար մարդկանց վախեցնել, հետապնդել) ո՞րն է տեղ գտել իրենց ազատ ժամանցի ոլորտում: Հետազոտական նպատակներով ժամանցի վատ կազմակերպում է դիտարկվել, եթե երեխան դրական է պատասխանել 6 տարբերակներից գոնե 3-ին:

Արդյունքում՝ ՀՀ-ում հարցմանը մասնակցածների 20.7, Բոսնիա-Հերցեգովինայում՝ 17.3, Կոսովոյում՝ 11.1, Մակեդոնիայում՝ 27.4, Սերբիայում՝ 36, Ուկրաինայում՝ 29.5, Շվեյցարիայում՝ 32.1% -ը հայտնվեց ժամանցի վատ կազմակերպման մասին հաղորդողների խմբում:

---

[1] Տե՛ս ՀՀ վիճակագրական տարեգիրք. կրթություն և մշակույթ, 2017, http://armstat.am/file/doc/99504493.pdf:

Ժամանցի ոլորտի վատ կազմակերպման և շեղվող վարքագծի միջև կոռելյացիան վեր հանելու նպատակով ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ ուժեղ հավաստի կոռելյացիա է գրանցվել ժամանցի ոլորտի վատ կազմակերպման և շեղվող վարքագծի բոլոր դրսևորումների միջև:

Մասնավորապես, ՀՀ-ում ժամանցի ոլորտի վատ կազմակերպման խմբի մեջ ներառված երեխաները, ի համեմատ իրենց մյուս հասակակիցների, 2.4 անգամ ավելի հաճախ են գրաֆիտի, վանդալիզմ, խանութից գողություն կատարել, խմբային կռիվներում ներգրավվել, գրեթե 7 անգամ հաճախ՝ բռնի վարքագիծ դրսևորել, անձի առողջությանը վնաս պատճառել, 4 անգամ հաճախ՝ ոտնձգություն կատարել ուրիշների սեփականության իրավունքի դեմ, գողություն կատարել:

Իրականացված ուսումնասիրությունը վեր հանեց ևս մեկ փոփոխություն. ի համեմատ 2006 թ.՝ 2014 թ. երեխաները գրեթե 1,4 անգամ ավելի հաճախ են նշել երեկոյան ժամերին տանից դուրս գալու, ընկերների հետ ժամանակ անցկացնելու մասին, ինչը, թերևս, պայմանավորված է հասարակությունում տեղ գտնող, այդ թվում՝ անչափահասների վրա ազդեցություն գործող ազատականացման գործընթացներով. ՀՀ-ում հարցմանը մասնակցածների 26.7 (2006 թ.՝ 19.8%), Բոսնիա-Հերցեգովինայում՝ 38, Կոսովոյում՝ 15.8, Մակեդոնիայում՝ 41.2, Սերբիայում՝ 45.7, Ուկրաինայում՝ 18.4, Շվեյցարիայում՝ 16.7%-ը նշել է, որ գրեթե ամեն օր կամ շաբաթը 3-6 անգամ երեկոյան ժամերին դուրս է գալիս:

Սեփականության դեմ ուղղված ոտնձգություններ կատարելու առումով ՀՀ-ում այս ցուցանիշն էական դերակատարություն չի ունեցել, սակայն ուժեղ հավաստի կապ է գրանցվել երեկոյան ժամերին դուրս գալու, շեղվող, բռնի վարքագիծ դրսևորելու, թմրանյութ գործածելու միջև: Երեկոյան ժամերին դուրս եկող, ընկերների հետ ժամանակ անցկացնող անչափահասները ՀՀ-ում, ի համեմատ իրենց մյուս հասակակիցների, 2.4 անգամ ավելի հաճախ են հաղորդել շեղվող վարքագիծ դրսևորելու, 3.2 անգամ հաճախ՝ բռնությամբ զուգորդված արարք կատարելու մասին:

Երեխաների շեղվող վարքագծի ձևավորման, դրսևորման վրա էական ազդեցություն ունի իր ընկերական միջավայրում այնպիսի անձանց առկայությունը, որոնք թմրանյութ են գործածել, անձի

առողջությանը վնաս պատճառել, գողություն կամ ավազակություն կատարել. կրիմինալոգիական ուսումնասիրությունները[1] վկայում են, որ նման պարագայում երեխայի հոգեբանական առանձնահատկություններով՝ իմիտացիայի հակումով, տարեկիցներից «հետ չմնալու» ձգտումով պայմանավորված՝ բարձրանում է երեխայի կողմից հանցավոր վարքագիծ դրսևորելու հավանականությունը:

«ISRD-3» ուսումնասիրության արդյունքների համաձայն՝ ՀՀ-ում հարցմանը մասնակցածների 2.6, Բոսնիա-Հերցեգովինայում՝ 8.2, Կոսովոյում՝ 5.4, Մակեդոնիայում՝ 7, Սերբիայում՝ 26.9, Ուկրաինայում՝ 7.6, Շվեյցարիայում՝ 41.6%-ն է նշել, որ ունի ընկեր, որը թմրանյութ է գործածել կամ գործածում: Հավաստի ուժեղ կոռելյացիա է գրանցվել այս գործոնի և երեխայի կողմից շեղվող, բռնությամբ զուգորդված կամ նրա դեմ ուղղված ոտնձգություններ կատարելու միջև: Մասնավորապես, ընկերների շրջանում թմրանյութ գործածած ընկեր ունեցող երեխաները ՀՀ-ում գրեթե 4 անգամ հաճախ են հաղորդել շեղվող վարքագիծ դրսևորելու, 10 անգամ՝ բռնի վարքագիծ դրսևորելու, 12 անգամ՝ սեփականության դեմ ոտնձգություններ կատարելու մասին:

«ISRD-2» և «ISRD-3» հետազոտությունների արդյունքների համադրումը վկայում է, որ ընկերների շրջանում թմրանյութ գործածած լինելու և շեղվող վարքագիծ դրսևորելու պարագայում այս գործոնի ազդեցությունը լիովին նույն օրինաչափությունն է դրսևորել. ինչպես և 2014 թ., 2006 թ. հարցվածների միջավայրում քննարկվող գործոնի առկայությունը 12 անգամ մեծացրել է երեխայի կողմից գողություն կատարելու, 8-10 անգամ՝ բռնություն գործադրելու հավանականությունը:

Ավելի հետաքրքիր է այն հանգամանքը, որ ընկերների շրջանում թմրանյութ գործածած ընկեր ունեցող երեխաները 20 անգամ ավելի հաճախ են հաղորդել թմրանյութ գործածելու մասին, ինչից

---

[1] Տե՛ս ***Ситник И.Е.,*** Роль референтной группы в социализации подростков. Проблемы современной науки и образования, 2017, № 22 (104), էջ 107-109; ***Челышева Ю.В.,*** Социально-психологические причины асоциального поведения несовершеннолетних. В сборнике: Социально-психологические аспекты практики социальной работы, под редакцией Овчаренко Л.Ю., Тютченко А.М., М., 2016, էջ 37-43:

կարելի է ենթադրել, որ տեղի է ունենում յուրօրինակ «մասնագիտացում». շեղվող վարքագծի առանձին տեսակներ դրսևորող երեխաներն իրենց հասակակիցներին «ներգրավում» են իրենց կողմից կատարված շեղվող վարքագծին բնույթով նույնական արարքների մեջ:

Այս ենթադրությունն իր հաստատումն է գտել նաև ընկերական միջավայրում գողություն, ավազակություն կատարած կամ անձի առողջությանը վնաս պատճառած ընկեր ունենալու և երեխայի կողմից համապատասխանաբար սեփականության դեմ ուղղված ոտնձգություններ կատարելու կամ բռնությամբ զուգորդված վարքագիծ դրսևորելու միջև առկա կապը վեր հանելիս. գողություն կատարած ընկերներ ունեցող երեխաները գրեթե 11 անգամ ավելի հաճախ են հաղորդել գողություն կատարելու, ավազակություն կատարած ընկերներ ունեցող երեխաները՝ 25.4 անգամ հաճախ՝ ավազակություն կատարելու մասին, իսկ անձի առողջությանը վնաս պատճառած ընկերներ ունեցողները՝ 20 անգամ հաճախ՝ բռնի վարքագիծ դրսևորելու մասին:

Մասնավորապես, ՀՀ-ում հարցմանը մասնակցածների 2.9%-ը հաղորդել է, որ ընկերական միջավայրում ունի գողություն կատարած ընկերներ, նրանցից յուրաքանչյուր 3-րդը հաղորդել է իր կողմից շեղվող վարքագիծ, յուրաքանչյուր 5-րդը՝ բռնի վարքագիծ դրսևորելու, յուրաքանչյուր 8-րդը՝ գողություն կատարելու մասին: Ընդ որում՝ առկա է ուժեղ հավաստի կապ ընկերների շրջանում գողություն կատարած ընկեր ունենալու և շեղվող վարքագիծ դրսևորելու, ինչպես նաև սեփականության դեմ ուղղված ոտնձգություններ կատարելու միջև:

Գծապատկեր 2. Գողություն կատարած ընկեր ունենալը և սեփականության դեմ ուղղված ոտնձգությունները՝ «ISRD-3»

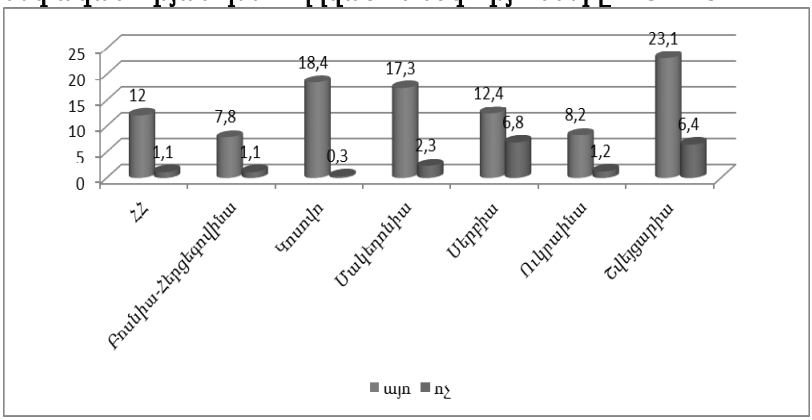

Իրենց ընկերների շրջանում ավազակություն կատարած անձի առկայության մասին հաղորդել է ՀՀ-ում հարցմանը մասնակցած երեխաների 0.5, Բոսնիա-Հերցեգովինայում՝ 2.3, Կոսովոյում՝ 4.8, Մակեդոնիայում՝ 2.8, Սերբիայում՝ 5.9 Ուկրաինայում՝ 2, Շվեյցարիայում՝ 5.4%-ը: Կրկին ուժեղ արտահայտված հավաստի կապ է գրանցվել ավազակություն գործած ընկեր ունենալու և շեղվող, բռնի վարքագծի, սեփականության դեմ ուղղված ոտնձգություններ կատարելու միջև:

Գծապատկեր 3. Ավազակություն կատարած ընկեր ունենալը և շեղվող վարքագիծը՝ «ISRD-3»

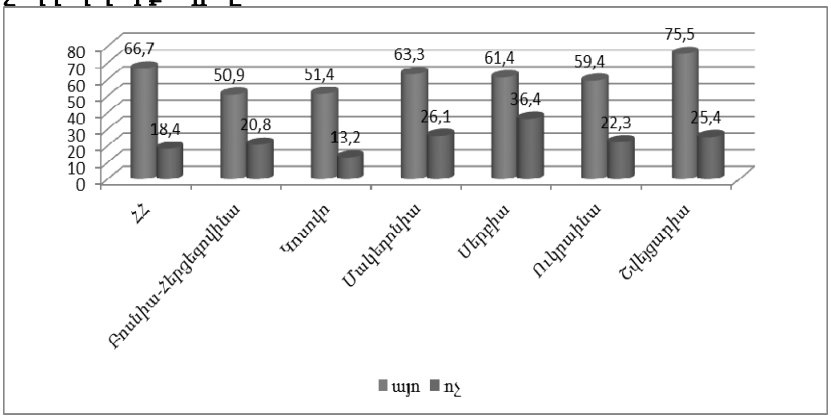

Ուշագրավ է այն, որ ընկերական միջավայրում ավազակություն կատարած անձի առկայությունը բարձրացրել է երեխայի կողմից ոչ միայն շահադիտական ուղղվածություն ունեցող արարքների, այլև բռնի վարքագիծ դրսևորելու հավանականությունը: Մասնավորապես, այս գործոնի առկայության պարագայում 25.6 անգամ բարձրանում է սեփականության դեմ ուղղված ոտնձգություններ կատարելու, 23 անգամ՝ բռնի վարքագիծ դրսևորելու հավանականությունը:

Թվում է, թե սա որոշակի կասկածի տակ է դնում մեր արտահայտած այն դիրքորոշումը, որ երեխայի միջավայրում կոնկրետ տեսակի շեղվող վարքագիծ դրսևորած ընկերոջ առկայությունը բարձրացնում է դրան բնույթով նույնական արարքի կատարման հավանականությունը, սակայն պետք է նկատի ունենալ, որ ավազակություններն ունեն մոտիվացիոն առանձնահատկություն, պատկանում են շահադիտական-բռնի մոտիվացիայով արարքների թվին, հետևաբար լիովին տրամաբանական է, որ դրա օրինակի առկայությունը կարող է հանգեցնել ոչ միայն շահադիտական, այլև բռնի վարքագծի դրսևորման:

Մեր կողմից իրականացված ուսումնասիրության համաձայն հավաստի ուժեղ կոռելյացիա է գրանցվել անձի առողջությանը վնաս պատճառած ընկեր ունենալու և շեղվող, բռնի վարքագիծ դրսևորելու, սեփականության դեմ ուղղված ոտնձգություններ իրականացնելու միջև: Նման ընկերների առկայությունը մատնանշվել է ՀՀ-ում հարցմանը մասնակցած 4.6, Բոսնիա-Հերցեգովինայում՝ 3.5, Կոսովոյում՝ 8, Մակեդոնիայում՝ 5.9, Սերբիայում՝ 13.7 Ուկրաինայում՝ 3.9, Շվեյցարիայում՝ 9.7%-ի կողմից:

Անձի առողջությանը վնաս պատճառած անձի՝ երեխայի ընկերական միջավայրում առկայությունը ՀՀ-ում գրեթե 4 անգամ բարձրացրել է նրա կողմից շեղվող, 20 անգամ՝ բռնի վարքագիծ դրսևորելու, 9.5 անգամ՝ սեփականության դեմ ոտնձգություն կատարելու հավանականությունը:

Բռնի վարքագծի դետերմինացման առումով բռնություն գործադրած անձի՝ ընկերական միջավայրում առկայությունը, հավանաբար, բացատրվում է նրանով, որ երեխաներն իրենց միկրոմիջավայրում՝ լինի դա ընտանիք, դպրոց թե ընկերական միջավայր, «սովորում» են վարքագծի դրսևորման ձևերը հաճախ կարծրատիպա-

յին մակարդակով[1]: Նման վարքագծի ձևերի թվին է դասվում նաև բռնությունը:

Կատարված ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ՝

1. ՀՀ-ում երեխաների կողմից շեղվող և բռնի վարքագիծ առավելապես դրսևորվում է այն երեխաների շրջանում, որոնք ձգտում են շփման. նախընտրում են ազատ ժամանցն անցկացնել ընկերական միջավայրում, հետևաբար՝ հավակնում են այդ խմբի անդամների կողմից հավանության արժանանալու, մինչդեռ սեփականության դեմ ուղղված ոտնձգություններ առավել հաճախ կատարվում են ազատ ժամանակը մենակ տնօրինել ձգտող երեխաների կողմից:

2. ՀՀ-ում անչափահասների շեղվող վարքագծի ձևավորման և դրսևորման առումով կարևոր նշանակություն ունի երեխայի կողմից իր ընկերների խմբի՝ հանրային ուղղվածության կամ հակասոցիալական ուղղվածության հետ ասոցացումը. իր ռեֆերենտային խումբն «ասոցիալ» համարող երեխան ավելի բարձր հավանականություն ունի շեղվող վարքագիծ դրսևորելու:

3. Վերջին տասնամյակի ընթացքում ՀՀ երեխաները հասարակության ազատականացման և ընտանեկան, սոցիալական հսկողության թուլացման պայմաններում գրեթե 2 անգամ ավելի հաճախ են ազատ ժամանցն անցկացնում տանից, ընտանեկան հսկողությունից դուրս, այդ թվում՝ երեկոյան ժամերին, ալկոհոլ և թմրանյութ գործածում:

4. ՀՀ-ում երեխայի շեղվող վարքագծի ձևավորման վրա առանցքային ազդեցություն է գործում նրա միջավայրում թմրանյութ գործածած, բռնություն գործադրած, գողություն կամ ավազակություն կատարած ընկերոջ առկայությունը, ինչը մի քանի անգամ բարձրացնում է երեխայի կողմից շեղվող կամ հանցավոր վարքագիծ դրսևորելու հավանականությունը: Ընդ որում՝ երեխայի ընկերական միջավայրում նշված վարքագծի տեսակները դրսևորած ըն-

---

[1] Տե՛ս ***Гурьев М.Е.,*** Анализ теорий агрессивного поведения в отечественной и зарубежной психологической литературе. В сборнике: Проблемы теории и практики современной науки, Материалы III Международной научно-практической конференции, Научно-образовательное учреждение «Вектор науки», 2015, էջ 107-114:

կերների առկայությունը հանգեցնում է երեխայի կողմից նույնական կամ միաբնույթ արարքների կատարման:

ВЛИЯНИЕ ДРУЖЕСКОЙ СРЕДЫ НА ПРОЦЕСС ФОРМИРОВАНИЯ ДЕВИАНТНОГО, ИЛИ ПРЕСТУПНОГО ПОВЕДЕНИЯ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНЕГО

Анна Маргарян
Доцент кафедры уголовного права ЕГУ,
доктор юридических наук

В статье рассматриваются криминологические исследования, свидетельствующие о том, что в большинстве случаев подростки совершают преступления непосредственно под воздействием социальной среды, в большинстве случаев часто в качестве такой среды выступает круг друзей, с кем ребенок проводит основную часть своего времени. Наше исследование также свидетельствуют о том, что референтная группа друзей подростка имеет колоссальное значение для развития его правомерного либо противоправного поведения. Дети, которые общаются со своими сверстниками с девиантным поведением, более склонны к совершению аналогичного противоправного поведения. Огромную важность приобретает организация совместного досуга детей. В статье рассматриваются эти и другие факторы, способствующие эскалации девиантного поведения подростков.

THE IMPACT OF THE PEERS ON THE FORMATION OF JUVENILES` DEVIANCY OR CRIMINAL BEHAVIOUR

Anna Margaryan
Associate Professor, Department of Criminal Law, YSU,
Doctor of Law

Criminological studies show that juveniles mainly commit crimes under the influence of their immediate social environment and as a rule, group of peers with whome they spend the majority of their time plays such a role. Our study also confirms that the reference group of peers is of

particlular importance for the development of juvenile`s law-abiding or deviant behavior. Children who have friends with criminal career or experience of deviant behaviour are more likely to commit similar deviant behavior. The organization of the children`s leisure, which, unfortunately, at present, has been neglected by the state, is of tremendous importance. These and other factors contribute to the escalation of juvenile deviancy.

Բանալի բառեր - *անչափահաս, ընկերներ, ռեֆերենտային խումբ, ժամանց, շեղվող վարքագիծ, բռնի վարքագիծ, սեփականության դեմ ուղղված ոտնձգություններ:*
Ключевые слова: *несовершеннолетний, друзья, референтная группа, досуг, девиантное поведение, насильственное поведение, посягательства на собственность.*
Keywords: *juvenile, friends, reference group, leisure, deviancy, violent behavior, enroachments upon property.*